

Kort derefter bliver han Amtmand i Alten Mark og 1347 beklæder han den vigtige Post som Landshøvding i Mark Brandenburg. I denne betydningsfulde Stilling benyttes han af Markgreven 1349 som Gesandt til Kong Voldemar, for at opnaa dennes Hjælp imod den falske Waldemar, en Møllerson fra Brandenburg, der udgav sig for den i Aaret 1319 afdøde Markgrev Waldemar. Suchenwirt fortæller, at Kongen kun vilde love at optræde med 300 Hjelme til sin Svogers Hjælp, men at Lochen overtalte ham ved at minde om den Hjælp, han selv engang havde ydet Kong Valdemar, saa at denne gav Løfte om at komme selv i Spidsen for 500 Hjelme¹⁾. Som bekjendt holdt Kongen sit Løfte, og hans kraftige Bistand 1350—51 bidrog væsentlig til, at Markgreven ikke bukkede under i en Kamp, hvor selv Kejseren understøttede hans Modstander. — Fra nu af møde vi ikke oftere Fr. v. Lochen i direkte Berøring med Danmark. Imidlertid kunne vi dog paa vise hans Nærværelse i Danmark 1362, da han den 15de August i Nykjøbing paa Falster har undertegnet som Vidue en af Hertug Albrecht af Meklenburg og hans Sønner til Kong Valdemar udstædt Kvittering²⁾. Allerede 1357 havde han frairaadt sit Embede, og 1365 dør han. Hans Hustru kaldes Fru Gutha, og Døttrene: Agnes og Margrethe.

V. Møllerup.

C. T. Odhner. Sveriges deltagende i westfaliska fredskongressen och grundläggningen af det svenska väldet i Tyskland. Stockholm. 1875. 330 S., 8vo. (Aftryck ur Kongl. Vitterhets-, Historie- och Antiquitets-Akademiens Handlingar.).

I det forrige Aar 1875 feiredes i Preussen ved Sammen-
trækning og Paradering af Tropper, ved Indvielse af eller

¹⁾ Vers 103—126.

²⁾ Gram. Forbedringer til Kong Valdemar Christoffersens Historie. Vidensk. Selskabs Skrifter, 4de Bind, 219—220.

Indbydelse til et nyt Monument paa Valpladsen og ved en Række Festskrifter Dagen den 18de Juni som Tohundredaarsdagen for Seiren over Svenskerne ved Fehrbellin, der gav Kurfyrst Frederik Wilhelm Ærenavnet af «den store Kurfyrste» og «nu viste Muligheden af i Norden af Tydskland at gjenoprette de nationale Grændser»¹⁾. I det samme Aar har den ansete svenske Historiker, hvis Skrift ovenfor er anført, heri nærmere efterviist, hvorledes de Underhandlinger bleve førte, der endelig havde ledet til den westphalske Fredsslutnings Anerkjendelse af det svenske Herredømme i Tydskland.

Paa den flereaarige Kongres i Münster og Osnabrück var af Europas meest betydende Magter kun nogle faa ikke repræsenterede, Kongressen var den første store europæiske Fredskongres, og Sverrigs Deeltagelse i den har ikke heller kunnet fremstilles uden tillige i flere Retninger at gaae ind paa Kongressens Historie i Almindelighed. Saaledes skildrer Forfatteren ikke blot Sverrigs saa ofte uenige Repræsentanter, Axel Oxenstjernas Søn Johan Oxenstjerna og Johan Adler Salvius, men giver ogsaa en Karakteristik af de meest fremtrædende Gesandter fra de andre Stater; han viser, hvorledes Krigens Gang stadig gjør sin Indflydelse gjældende under Kongressen, idet Magterne, eftersom Krigslykken var deres Vaaben gunstig eller ugunstig, snart opskruede deres Fordringer og snart sloge af paa disse, og hvorledes Frygten mellem de mistænksomme Forbundsfæller for, at den ene skulde komme den anden i Forkjøbet ved at opnaae en separat Fred, bliver en væsentlig Faktor til at faae hele Fredsværket afsluttet. Fremstillingen berører ligeledes de Hovedgrundsætninger, der ved Fredslutningen bleve hjem-

¹⁾ Hassel u. Witzleben. Fehrbellin. 18 Junⁱ 1675. Zum 200jähr. Gedenktage. Berlin. 1875. Kaehler, Der grosse Kurfürst. Ein geschichtlicher Versuch zur Gedächtnissfeier des Tages von Fehrbellin. Berlin. 1875. Mehnert, Rathenow und Fehrbellin. Der Krieg des groszen Kurfürsten gegen die Schweden in der Mark im Jahre 1675. Nach den Quellen dargestellt. Rathenow. 1875. Schottmüller, Fehrbellin. Berlin. 1875. Georg Freiherr von Derflinger. Eine biographische Skizze. Beitrag zur 2ten Secularfeier des Sieges bei Fehrbellin. Berlin. 1875.

lede med Hensyn til det tyske Riges religiøse og politiske Forhold overhoved. I Modsætning til den hadske Maade, hvorpaa en heel Række af tyske Historieskrivere i den sidste Menneskealder saa ofte, uden nogen Forskjel, sammenstillede de Svenskes Erobringer i Tydskland med deres Allierede Fransk-mændenes Erobring af Elsass, vil den svenske Forfatter vel, og vistnok ikke uden Føie, have gjort gjældende, at om ogsaa Gustaf Adolfs Indblanding i Trediveaarskrigen væsentlig blev fremkaldt af en politisk Bevæggrund, adledes dog hans Vaaben ved en dermed forbunden, oprigtig Medfølelse for hans undertrykte Troesfællers Lidelse, medens det paa den anden Side anerkjendes, at den Religionsfrihed, som man ved Freden tilsidst lod sig nøie med, aldeles ikke svarede til det Maal, som Gustaf Adolf havde havt for Øie. Som bekjendt var, da Keiser Ferdinand den Anden i Aaret 1629 udstedte Restitutionsediktet, i de 74 Aar, der vare forløbne siden den Augsburgske Religionsfred, ikke mindre end fjorten rige Erkebispedømmer og Bispedømmer bleve tagne i Besiddelse af Protestanterne; alle skulde de med deres umaadelige Indkomster efter Restitutionsediktet igjen udleveres i Katholikernes Hænder. Restitutionsediktet og dets Fordring — der efter den foregaaende Religionsfreds Bogstav havde været retfærdig, men som igjen aabnede Døren for den romersk-katholske Kirkes Herredømme i hele Riget — faldt paa den westphalske Fredskongres til Jorden, og saaledes vare fra den katholske Side de store sekulariserede Godser i det protestantiske Nordtydskland opoffrede. Men ligesom, efter Grundsætningen: *cuius regio, eius religio*, ingen protestantisk Fyrste blev forpligtet til at taale en katholsk Kultus paa sit Territorium, blev heller ingen katholsk Fyrste forpligtet til at taale den protestantiske Kultus i sit Land, og saaledes vare fra den protestantiske Side ogsaa Protestanterne i Bøhmen og Østerrig opoffrede, for hvis Kultusfrihed Kapmen dog oprindeligt var begyndt, og hvis Opgivelse fik et yderligere odiøst Udseende ikke blot derved, at saa mange af de bøhmiske «Exulanter» i Sverrigs Tjeneste havde offret Liv og Blod, men ogsaa ved hiint Træf, at det ved Krigens Slutning netop igjen var lykkedes Svenskerne at trænge

ind i Bøhmen, hvor Königsmark og Carl Gustaf stode for Prag, da Freden blev sluttet. Religionsfriheden blev bekræftet for Fyrsterne, for Undersaatterne blev kun Udvandringsfriheden, naar de ikke vilde underkaste sig Fyrsternes Konfession, ligesom ogsaa Fredens største politiske Resultat for det tyske Rige kun var Majestætsretten eller den Souverainitet, der nu gjør Rigsstæderne berettigede til at slutte Forbund med andre Magter, kun ikke mod Riget selv; Keiseren er fra nu af egentlig ikke længere Keiser eller Lehnsherre, men Præsident over en Republik af 300 souveraine Fyrster og Stæder.

Udførlig dvæler dog Skriftet nærmest kun ved Sverrigs Fordringer for sig selv og ved, hvad der tilsidst blev opnaaet af dette Rige. De Instruktioner, som de svenske Legater ved Kongressen i Aaret 1645 modtog fra deres Regjering, gik oprindelig ud paa som »Satisfaktion» for den svenske Krone at forlange *hele* Pommern, Staden Wismar i Meklenburg, Stifterne Bremen, Verden, Magdeburg, Halberstadt, Minden, Osnabrück, endelig ogsaa det Keiseren tilhørende Schlesien. Man kan forstaae, at den keiserlige Gesandt ved Kongressen, Grev Maximilian Trautmannsdorf lige over for Begjæringer som disse en Dag udbød: »Basta, Basta, en saadan Fred vilde være uhørt i Historien, og om ogsaa Keiseren sad fangen i Stockholm, ligesom den franske Kong Franciscus forhen i Madrid, kunde man ei spænde Buen høiere». I Virkeligheden var ogsaa dette Udgangspunkt for Fordringerne beregnet paa en Prutten, de svenske Fuldmægtige skulde senere langsomt, eller, som det hedder i Instruktionerne, »*testudineo gradu*» gaae mere tilbage, om man dog paa den anden Side næsten altid forblev fast besluttet paa ikke at ville opgive den usurperede Kyststrækning ved Østersøen og det dermed forøgede »*dominium maris baltici*», som for Gustaf Adolf havde været og for Axel Oxenstjerna endnu var det store politiske Maal.

Det var især paa Grund af hiin Fordring, at Brandenburg allerede længe havde været og ogsaa senere blev Svenskernes meest afgjorte Modstander i Nordtydskland. Da Gustaf Adolf havde gjort sin Landgang, havde baade Hertug Bugislav den Fjortende af Pommeren, den sidste Ætling af Landets gamle

Fyrstestamme, og Kurfyrst Georg Wilhelm af Brandenburg, Gustaf Adolfs Svoger, halvt tvungne seet sig nødte til at aabne deres Fæstninger for den svenske Konge og at tage Parti med ham. Men det varede dog ikke længe, inden det viste sig, at Svenskerne vare besluttede paa i Fremtiden at beholde Pommern for sig selv, dette var allerede kommet for Dagen, inden Hertug Bugislav's Dødsfald endelig indtraf i Aaret 1637, og dog havde de mange gamle Feider mellem Hohenzollerne i Brandenburg og Hertugerne i Pommern fordem netop fundet *den* Afslutning, at de sidste vel skulde for sig beholde Herredømmet i hele Landet, men saa ved Slægtens Uddøen efterfølges af Brandenburgerne. Af Hensyn til sin Successionsret tiltraadte Kurfyrst Georg Wilhelm i Aaret 1635 Pragerfreden med Keiseren og erklærede Aaret efter Svenskerne Krig, medens Keiseren lod ham forsikre om, at han ikke skulde komme til at tabe saa meget som een Bonde af sin Arv i Pommern. Krigen eller den saakaldte «Schweddenoth», om hvis Trængsler Bønderne i Mark Brandenburg endnu vide at fortælle Meget, var endnu i Gang, da den svage Georg Wilhelm døde i Aaret 1640 og efterfulgtes af sin dengang tyveaarige Søn, Kurfyrst Frederik Wilhelm, hvis Phantasi allerede var bleven mægtig vakt og ledet i en bestemt Retning, da han som Barn i Küstrin ved Vagtilden havde kunnet høre Wallenstein'ske Officerer fortælle ham deres krigerske Æventyr, der ogsaa som en tolvaarig Prinds havde kunnet deeltage i Sørgeprocessionen, der i Wolgast ledsagede den faldne Gustaf Adolfs Liig til Skibet, som skulde overføre Baaren til Sverrig, og der nu i den nyere tyske Historieskrivning baade som Hærfører og som Repræsentant for Protestantismen næsten er kommen til at gjøre den svenske Heltekonge hans tidligere Rang stridig. For at skaffe det haardt medtagne Brandenburg nogen Lindring, begyndte Frederik Wilhelm vel sin Regering med i Aaret 1641 i Stockholm at lade slutte en toaarig, senere fornyet Vaabenstilstand med Sverrig, men lige over for dettes «utilbørlige og ukristelige» Fordringer paa et det ei tilkommende Herredømme lod han gjentagne Gange forsikre, at han hellere vilde miste sit Hoved

end gjøre Afkald paa Stettin, eller, som han ogsaa udtrykte sig, at han aldrig i Evighed vilde afstaae Oderfloden.

I enkelte Øieblikke har man vel fra svensk Side smigret Brandenburg med Udsigt til, at man ikke vilde holde saa fast paa Pommern — saaledes i Aaret 1635, for at forebygge Georg Wilhelms Tiltrædelse til Pragerfreden, og i Aaret 1643 med Hensyn til Torstenssons forestaaende Indfald i Danmark, for at dette ikke derunder skulde finde aktiv Bistand af Brandenburg —, men saadanne Øieblikke viste sig snart som Gjøglespil, hvorpaa der ikke kunde bygges, og som en Udvei, der maaskee kunde bringe Forsoning, møder da en Tid lang Tanken om en Formæling af Christina, Sverrigs unge Dronning, og af den unge Kurfyrst Frederik Wilhelm. Som Barn skal denne have gjort et fordeelagtigt Indtryk paa Gustaf Adolf og derved bragt denne til at henkaste en saadan Tanke, hvorefter der saa senere i nogen Tid bliver underhandlet, men Planen, der, naar den havde kunnet gennemføres, vilde have skabt en protestantisk Stormagt i Norden, viste sig dog snart uforenelig baade med Religionsforskjellighederne, idet man i Sverrig var saa strengt lutheransk, og det berlinske Hof derimod allerede i Aaret 1613 fra Lutheranismen var traadt over til den reformerte Religion, og med Christinas Utilbøielighed til Ægteskab overhoved. En anden Udvei til Forsoning anbefalede af de pommerske Stænder. Disse, hvis Stemning nu var afgjort for Brandenburg, lode først og fremmest deres Gesandter paa Fredskongressen protestere mod enhver Afstaaelse til Sverrig, men da det fremfor Alt var dem om at gjøre, at deres Land ikke blev deelt, fremkom de dog tillige med det saakaldte «pommerske Projekt», der gik ud paa, at naar der overhoved skulde indrømmes Svenskerne nogen Adkomst til Pommern, maatte denne kun bestaae deri, at Pommern først tilfaldt Kurfyrsten af Brandenburg og hans Slægt, men efter dennes Død kunde gaae over til Sverrigs Krone. Et saadant Forslag kunde vel tiltale Brandenburgerne, men ikke finde megen Indgang hos Svenskerne, og ingen bedre Skjæbne havde et Forslag af de keiserlige Gesandter, der omvendt tilsigtede, at Pommern vel fremdeles skulde forblive i Svenskernes Hænder, men dog

ikke som nogen Sverrigs Krone tilhørende Besiddelse, men kun som tilhørende Dronningen og hendes Livsarvinger, eller i yderste Fald ogsaa den Æt, som for det Tilfælde, at hun blev uden Arvinger, fulgte hende paa Sverrigs Throne. Træt af Kurfyrstens langvarige Modstand meente vel Axel Oxenstjerna selv tilsidst, at man kunde slutte Freden med Keiseren og det tyske Rige, uden at oppebie den brandenburgske Kurfyrstes Afkald paa Pommern, men vistnok netop fordi man var sig vel bevidst, at det her gjaldt om en Usurpation, fandtes der dog paa svensk Side Andre — og dertil hørte navnlig de svenske Legater paa Kongressen —, der heller end at beholde hele Pommern uden Kurfyrstens Indvilligelse, troede at burde lade sig nøie med at faae den bedste Deel med hans formelle Samtykke. Og saaledes kom man da tilsidst til den bekjendte Overeenskomst, hvorefter Sverrig, ved Siden af de sekulariserede Stifter Bremen og Verden, under Navn af «Hertugdømmer», og af Staden Wismar i Meklenburg beholdt hele Forpommern med Rügen og et Stykke af Bagpommern, men til Brandenburg overlod den største Deel af den sidstnævnte Landstrækning, dog saaledes, at Sverrig ogsaa her forbeholdt sig Simultaninvestitur og Arveretten efter Hohenzollernes Uddøen. Som Erstatning for det store pommerske Omraade, hvorpaa Kurfyrsten saa sig nødt til at gjøre Afkald, hjalp Sverrig paa Kongressen til at sikre Brandenburg Opnaaelsen af de tidligere Bispedømmer Cammin, Halberstadt og Minden og af det tidligere Erkebispedømme Magdeburg, men Naget forblev dog «alta mente repostum», og den westphalske Fred, hvorved et gammelt Haab for stedse syntes tilintetgjort for Brandenburg, indledte netop den Antagonisme mod Sverrig, der senere blev et Hovedmoment i «den store Kurfyrstes» Regjering, og som hos en nyere preussisk Historiker findes bedømt saaledes: «Naar vi i vore Dage maale det historiske Moments Vigtighed efter dets Følger, saa maae vi sige, at for Udvidelsen af Preussens historiske Opgave har ingen Begivenhed i det syttende Aarhundrede havt dybere gribende Betydning, end den Nydannelse, som Hohenzollernes Stat modtog ved den westphalske Fred. Thi i den Fare, hvormed det erobringssyge

svenske Monarkis umiddelbare Naboskab truede Brandenburg, laa dog tillige den tvingende Opfordring til høiere Magt-udfoldelse. Af Hensyn til egen Sikkerhed og af kommercielle Interesser maatte Brandenburg-Preussen opbyde hele sin Magt for at frarive Sverrig Besiddelsen af de tyske Forlande. Og saaledes skete det, at Brandenburgs politiske Retning her for første Gang paa det Nøieste sammenknyttedes med en Livs-opgave for den tyske Nation¹⁾.

Ved Siden af den «Satisfaktion», som Erobringerne skulde afgive, havde Sverrig tillige gjort Fordring paa et «Contentement» for de mange Krigsfolk, som det havde havt i sin Tjeneste. Hele denne Armee blev opgivet at bestaae af 56 Regimenter Rytteri, 63 Regimenter Fodfolk, og 6 Regimenter Dragoner foruden Artilleriet, og hele denne Styrke beregnedes til omtrent 125,000 Mand. Men af de nævnte Regimenter havde nogle i lang Tid ikke været i Tjeneste, og de øvrige vare i Virkeligheden ikke halvt saa stærke, som de angaves at være. Ogsaa her blev der pruttet, idet der i Førstningen var Tale om ikke at kunne nøies med mindre end 20 Millioner Rigsdaler, men man tilsidst dog standsede med at faae 5 Millioner. Odhner gjør i denne Anledning ikke uden Grund opmærksom paa, at det dog ogsaa for Tydskland selv var af Betydning, at Soldatesken, der under en lang Krig var bleven vant til et saa tøilesløst Liv og næsten bleven en selvstændig Magt, ved Fredslutningen blev nogenledes tilfredsstillet, idet den ellers let kunde falde paa at spille en lignende Rolle i Tydskland, som de spanske Krigsfolk tidligere under Nederlandenes Frihedskamp; «dette maa», saaledes lyde Forfatterens Ord, «tjene til at forklare og undskylde den Haardhed, hvormed Svenskerne nu yderligere afpressede det udmarvede Tydskland 5 Millioner Rigsdaler, og til at formilde det piinlige Indtryk, som den i halvtredie Maaned vedvarende Underhandling om Pengeerstatningen gjør paa Forskeren». Ligesom det nyligen var Tilfældet i Frankrig, da dette maatte udrede de fem Milliarder, at Landet blev rømmet stykkeviis, eftersom

¹⁾ Hassel, Der grosze Kurfürst. Berlin. 1868. S. 8.

Afdragene betalttes, saaledes rømmedes nu ogsaa de af de svenske Tropper i Tydskland besatte Kredse i Terminer, eftersom Pengene indkom, og der hengaaer derfor nogle Aar efter Freden, inden man i Tydskland saa de sidste Besætninger drage bort. Af de tydske Krigsfolk i svensk Tjeneste havde hver Rytter faaet 33 Rigsdaler og hver «Knægt» eller Mand af Fodfolket 12, de indfødte svenske Soldater maatte lade sig nøie med Halvdelen, saa at, siger Forfatteren, Tydskerne «i *detta fall*» ikke kunde beklage sig over Rovbegjærlighed fra Svenskernes Side. Blandt Officererne tilfaldt de høieste Beløb Carl Gustaf, som synes at have faaet 60,000 Rigsdaler, samt Sverrigs Feltmarskalker Gustaf Carlsson Horn, Lenart Torstensson og Carl Gustav Wrangel, der hver erholdt 40,000 Rigsdaler.

Fremstillingen, som det her anmeldte Skrift giver, er klar og tydelig, og naar nogen Gjentakelse hist og her ikke er bleven undgaaet, turde dette nærmest medføres af Æmnets egen, udviklede Natur. Skriftet viser ogsaa et i Norden ikke altid mødende, priseligt Kjendskab til den vedkommende, fremmede historiske Literatur, baade den ældre og nyere; da ogsaa det dybt indgribende Spørgsmaal bliver berørt, om ogsaa de enkelte tydske Rigsstænder skulde have Ret til at lade sig repræsentere paa Kongressen — hvad Sverrig og Frankrig i deres egen Interesse forfægtede, men Keiseren længe søgte at undgaae — kan det dog tilføies, at dette Spørgsmaal for ikke længe siden i Tydskland er bleven gjort til Gjenstand for en speciel Behandling¹⁾. Særlig støtter sig Fremstillingen til et omfattende, utrykt, diplomatisk Materiale, som Forfatteren har forefundet i Rigsarkivet i Stockholm og i Arkiverne i Wien, Venedig, München og Dresden; Geheimearkivet i Kjøbenhavn findes ikke anført. I Benyttelsen af den diplomatiske Brevvexling viser sig en umiskjendelig Stræben efter Upartiskhed, hvad der dog ikke er til Hinder for, at Forfatteren helst vil see de svenske Statsmænd i det bedste Lys. I sit Værk om

¹⁾ Stöckert, Die Admission der Deutschen Reichsstände zum Westphälischen Friedenscongresse. Beitrag zur Geschichte des Westphälischen Friedens. Kiel. 1869.

den svenske Historie har Pufendorf allerede omtalt et meget udbredt Rygte om, at den østerrigske Regering skulde have vidst at opnaae sine protestantiske Undersaatters Opgivelse af Sverrig ved at lade en Pengesum fordele mellem nogle af de svenske Statsmænd¹⁾. Dette Rygte, som Pufendorf selv betegner som utroværdigt, gjentages endnu som en Kjendsgjerning i nyere historiske Skrifter²⁾, men Forfatteren bemærker, at det «vederlægges af det faktum, at hvarken i de svenska eller i de keiserliga ambassad-relationerna findes ett spår af ett dylikt pactum turpe». I sit senere Værk over den store Kurfyrstes Historie berettede den samme Pufendorf, efter fra svensk at være gaaet over i brandenburgsk Tjeneste, formodentlig efter en ham i Berlin given Oplysning, og ikke som et Rygte, men som en sikker Sag, at man fra brandenburgsk Side under de westphalske Fredsunderhandlinger tilsidst vandt sig Svenskernes Bistand til at opnaae Stiftet Minden ved hemmelig at give Salvius 10,000 Rigsdaler og Johan Oxenstjerna 25,000 Rigsdaler³⁾. Med Hensyn til Oxenstjerna bemærker Forfatteren, at Pufendorfs Beretning ikke bekræftes af de diplomatiske Aktstykker, der hidtil ere komne for Lyset; og med Hensyn til Salvius udtrykker han sig kun saaledes: «Det vil *synas*, som Kurfyrsten genom en skänk af 10,000 Rdr. vetat förskaffa sig Salvii bevågenhet i denna sak». Men i det sidstnævnte Tilfælde kunde dog Udtryksmaaden have været noget bestemt, naar man seer hen til, at de brandenburgske Gesandter ved Fredskongressen jo udtrykkelig for deres Herre omtale Salvius's «sonderbare Devotion» mod Kurfyrsten, «weil

¹⁾ Inter certos Ministros Suecicos. Samuelis Pufendorfi Commentariorum de Rebus Suecicis Libri XXVI. Ab expeditione Gustavi Adolphi Regis in Germaniam ad abdicationem usque Christianæ. Lib. XXIII, § 10.

²⁾ Her kan anføres: Hanser, Deutschland nach dem dreisigjährigen Kriege in politischer, materieller und socialer Beziehung. Leipzig und Heidelberg. 1862. S. 66. Reuss, La Destruction du Protestantisme en Bohême. Nouvelle édition. Strassbourg & Paris. 1868. p. 108.

³⁾ Samuelis de Pufendorf, De rebus gestis Friderici Wilhelmi Magni, Electoris Brandenburgensis, Libri novemdecim. Lib. III, § 13.

E. Chr. D. ihn in Neulichkeit mit einer so ansehnlicher Summa von 10,000 Rth. obligiret haben* ¹⁾. Ganske i Almindelighed tør det vel ogsaa siges, at hvor megen Vægt man endog, efter at Arkiverne bleve mere tilgængelige, med Føie lægger paa den her omhandlede, fra dem fremkommende Art af Kilder, de diplomatiske Depescher og Instruktioner, kan den dog ikke strækkes saa vidt, at den Omstændighed, at der her møder Taushed eller savnes Beviis for Noget, altid kunde blive afgjørende; at dette stundom *kan* lede til urigtige Slutninger, har en tydsk Historiker i et Leilighedsskrift nylig og ikke uheldig exempelviis oplyst?

F. S.

¹⁾ Grev Johan Wittgensteins og Johan Frommholds Beretning, dateret Münster den 5te Jull 1647, i *Urkunden und Actenstücke zur Geschichte des Kurfürsten Friedrich Wilhelm von Brandenburg*. Berlin. 1865—1872. IV, 558.

²⁾ Ueber den Werth diplomatischer Depeschen als Geschichtsquellen. Eine akademische Antrittrede von Dr. Heinrich Ulmann, Professor der Geschichte an der Universität Greifswalde. Leipzig. 1874.
